

Krzysztof Kapała

Wydział Biologii i Nauk o Ziemi, Ogród Botaniczny, Uniwersytet Jagielloński

ORCID 0000-0002-0046-6906

Zarys życia i działalności Wandy Teresy Grębeckiej, z domu Missala (5.05.1932 r., Łódź – 5.12.2023 r., Warszawa)

An Outline of the Life and Activities of Wanda Teresa Grębecka, née Missala (5.05.1932, Łódź – 5.12.2023, Warsaw)

The article presents the life and activities of Prof. Wanda Grębecka (1932–2023), a Polish researcher specializing in the history of botany. Throughout her life, Grębecka was closely connected to the history of natural sciences. She authored and co-authored over 100 publications. The article includes a list of her works, comprising scientific articles, monographs, textbooks, and reports from society meetings and scientific committee sessions (Annex 1). Wanda Grębecka's scientific interests focused on four main areas. The first was plant physiology; the second was Darwinism and evolutionism. The third area was the history of natural sciences, including the history of botany in Vilnius and Kremenets. She devoted special attention to Willibald Besser, publishing numerous articles about his activities and an extensive biography. The fourth focus of her activity was promoting the idea of nature conservation along the Polish-Slovak border, a project she pursued toward the end of her professional career. Additionally, her broader interest in the history of science was complemented by reports from scientific meetings and reviews of articles and books.

Keywords: Wanda Grębecka, history of botany, Vilnius, Kremenets, Willibald Besser

Słowa kluczowe: Wanda Grębecka, historia botaniki, Wilno, Krzemieniec, Willibald Besser

Ryc. 1. Wanda Grębecka, zdjęcie wykonane w trakcie zebrania Sekcji Historii Botaniki w Ogrodzie Botanicznym UJ 4 lutego 1993 r. (źródło: zbiory Muzeum Ogrodo Botanicznego UJ)

Wanda Grębecka (Ryc. 1) urodziła się 5 maja 1932 r. w Łodzi. Była córką Feliksa Missali, adwokata oraz Gryzeldy z Hansów, nauczycielki historii w szkole średniej¹. W 1938 r. Wanda rozpoczęła naukę w szkole powszechnej w Łodzi², a w okresie okupacji niemieckiej jej edukacją zajęła się matka, pod której kierunkiem zaczęła piątą i szóstą klasę³. Dzieciństwo małej Wandy przypadło na ciężkie czasy wojny, podczas której doświadczyła okrucieństwa wysiedlenia, a po tułaczce i przejściowym pobycie w Żakowicach⁴ (okolice Rogowa) rodzina znalazła schronienie w podwarszawskich Włochach. Z tego okresu pochodziło jej najsmutniejsze wspomnienie z dzieciństwa: obraz palącej się podczas powstania Warszawy oraz widok przepędzanych mieszkańców koło ich domu we Włochach do obozu w Pruszkowie, o którym nie była w stanie zapomnieć do końca życia⁵.

Już w styczniu 1945 r. rodzina powróciła do Łodzi i zamieszkała przy ulicy Fabrycznej. Tam też Wanda w latach 1945–

- 1 Gryzelda Julianna Missala z domu Hans (1901–1978), polska historyk. W 1925 r ukończyła studia historyczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując dyplom doktorski. Po ukończeniu studiów wobec niemożności uzyskania adekwatnej posady rozpoczęła pracę w szkolnictwie średnim w Łodzi. W 1932 r. uzyskała tytuł magistra prawa na UW. Z racji ograniczeń w dostępie do zawodów prawniczych dla kobiet kontynuowała pracę nauczycielską. W latach 1933–1940 uczyła historii i pełniła funkcję wicedyrektora w Prywatnym Gimnazjum i Liceum J. Czapczyńskiej w Łodzi. W okresie okupacji uczestniczyła w tajnym nauczaniu. Po wojnie zaangażowała się w odbudowę szkolnictwa na terenie Łodzi. Na Uniwersytecie Łódzkim rozpoczęła pracę 1.09.1947 r. na stanowisku starszego asystenta w Katedrze Historii Społeczno-Gospodarczej Polskiej i Powszechnej, kierowanej przez prof. Natalię Gąsiorowską-Grabowską. W 1949 r. została adiunktem, w 1953 r. zastępcą profesora, a w 1954 r. docentem. W latach 1953–1954 była prodziekanem, następnie dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ (do 1955 r.). Profesorem nadzwyczajnym Missalowa została w 1961 r., zwyczajnym w 1970 r. Na emeryturę przeszła w 1971 r. Od 1957 r. kierowała Zakładem Historii Polski XIX i XX wieku, później Katedrą Historii Polski XIX i XX w.; J. Kita, S. Pytlas, *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–2004*, Łódź 2005, s. 282–284; J. Kolbuszewska, *Kobiety na naukowym Olimpie? Łódzkie adeptki Klio w latach 1945–1989*, Łódź 2021, s. 83–110; W. Puś, *Zarys historii Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2015*, Łódź 2015, s. 12, 93, 167–168, 238, 347–348; *Gryzelda Missalowa*, pl.wikipedia.org/wiki/Gryzelda_Missalowa [dostęp 16.02.2025].
- 2 Archiwum Instytutu Historii Nauki PAN im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów w Warszawie [AIHNPAN], życiorys sporządzony przez Wandę Grębecką.
- 3 Informacja na podstawie wywiadu z Wandą Grębecką z 28.02.2020 r. Była to wypowiedź dla Archiwum historii mówionej Towarzystwa Przyjaciół Włoch – Archiwum rodzinne wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik.
- 4 W tej miejscowości znajdowało się gospodarstwo rolne, w którym rodzina spędzała corocznie letnie wakacje. Wiadomości uzyskane od syna prof. Wandy Grębeckiej – p. Leszka Grębeckiego (13.05.2024 r.).
- 5 Wiadomości uzyskane od wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik (25.01.2024 r.).

Ryc. 2. Wanda Grębecka w trakcie zbierania roślin do zielnika w Arboretum Kórnickim (źródło: zbiory rodzinne wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik)

1948 rozpoczęła naukę w IV Państwowym Gimnazjum im. Emilii Szanieckiej. Następnie kontynuowała edukację w IV Liceum im. E. Szanieckiej (1948–1950), w klasie o profilu matematyczno-fizycznym, gdzie uzyskała maturę w 1950 r.⁶ Po ukończeniu liceum studiowała biologię na Uniwersytecie Łódzkim (1950–1953), gdzie uzyskała dyplom I stopnia z botaniki. W trakcie studiów uczestniczyła w zbiorze materiałów dydaktycznych, m.in. roślin do powstającego zielnika Uniwersytetu Łódzkiego (Ryc. 2). Należy nadmienić, że w tym czasie głównym organizatorem i twórcą powojennej nauki biologii i botaniki w Łodzi był prof. Jakub Mowszowicz (1901–1983)⁷, z którym w późniejszych latach współpracowała i łączyła ją przyjaźń.

Wanda Grębecka następnie przeniosiła się do Warszawy i rozpoczęła studia na Uniwersytecie Warszawskim (1953–1955). Pracę magisterską z zakresu fizjologii roślin pt. *Wpływ niektórych związków chemicznych na kiełkowanie rokitnika* obroniła w 1955 r.⁸ (Ryc. 3), a promotorem pracy był prof. Kazimierz Bassalik (1879–1960)⁹.

6 Wiadomości uzyskane od syna prof. Wandy Grębeckiej – p. Leszka Grębeckiego (13.05.2024 r.).

7 Jakub Mowszowicz (1901–1983), botanik pochodzący z Wilna. Po II wojnie światowej przeniósł się do Łodzi, gdzie rozpoczął pracę na Uniwersytecie Łódzkim. Od maja 1946 r. kierował Zakładem Systematyki i Geografii Roślin na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. W latach 1957–1959 opublikował trzytomowy *Conspectus florae Vilnensis – Przegląd Flory Wileńskiej*, opracowany na podstawie własnych badań, jeszcze z okresu przedwojennego. W 1948 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. Od 1953 r. kierował Katedrą Systematyki i Geografii Roślin. Autor ponad 800 publikacji dotyczących systematyki roślin, florystyki, historii botaniki, a także kluczy do oznaczania roślin; A. Zemanek, P. Köhler, *Jakub Mowszowicz (1901–1983)*, [w:] *Dzieje Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)*, t. 2, red. A. Supruniuk, J. Szudy, Toruń 2020, s. 255–258.

8 Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego [AUW], sygn. WBNZ 26925 (zawierająca akta studenckie oraz pracę magisterską).

9 Kazimierz Bassalik (1879–1960), botanik, mikrobiolog, profesor fizjologii roślin Uniwersytetu Warszawskiego,

Ryc. 3. Obserwacje fizjologiczne prowadzone do pracy magisterskiej, pierwsza z lewej Wanda Grębecka (źródło: zbiory rodzinne wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik)

W okresie szkolnym i studenckim Wanda Grębecka była członkiem i instruktorem Związku Harcerstwa Polskiego w hufcu Łódź Śródmieście (do 1950 r.) oraz Związku Młodzieży Polskiej (do 1955 r.). W latach 1953–1957 i od 1962 r. aż do jej rozwiązania była członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej¹⁰. W latach 1955–2022 roku była członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego, uczestnicząc czynnie w zebraniach Sekcji Historii Botaniki oraz konferencjach naukowych poświęconych zagadnieniom historii nauki (Ryc. 4). W 1955 r. wyszła za mąż za Andrzeja Grębeckiego (1934–2021)¹¹, a wkrótce po ślubie młode małżeństwo zamieszkało w Falenicy pod Warszawą. Tam też przyszły na świat ich dzieci – w 1956 r. syn Leszek i w 1957 r. córka Anna. Małżeństwo zakończyło się rozwodem po ok. 10 latach¹².

członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk. Był jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Uznawany jest za jednego z najwybitniejszych twórców polskiej mikrobiologii; P. Strebeyko, *Profesor dr Kazimierz Bassalik (12.06.1879–27.06.1960)*, „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” 1961, t. 30, nr 1, s. 5–13.

- 10 AIHNPAN, życiorys sporządzony przez Wandę Grębecką. Do końca życia pozostała wierna swym poglądom i przekonaniom.
- 11 Andrzej Grębecki (1934–2021), profesor z zakresu protozoologii oraz biologii komórki. Twórca teorii ogólnego skurczu korykalnego. Wykładowca akademicki Uniwersytetu Warszawskiego, członek Sekretariatu UNESCO w Paryżu (1967–1973), pracownik naukowy Zakładu Biologii Instytutu Nenckiego PAN; *Współcześni uczeni polscy, Słownik biograficzny*, t. 1, A–G, red. J. Kapuścik, Łódź 1998, s.v. *Grębecki Andrzej*.
- 12 Wiadomości uzyskane od wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik (25.01.2024 r.).

Ryc. 4. Uczestnicy Konferencji Przyroda-Nauka-Kultura II, Kraków, 24 września 2005 r. Od lewej: prof. Bogdan Zemanek, prof. Alicja Zemanek, mgr Beata Sikora-Majewska, prof. Wanda Grębecka, prof. Romana Czapiak, prof. Iwona Arabas, prof. Ludwik Frey oraz dr Krzysztof Kmieć (źródło: zbiory Muzeum Ogródu Botanicznego UJ)

Pracę zawodową Wanda Grębecka rozpoczęła już w czasie studiów na Uniwersytecie Łódzkim (1 września 1952 r. – 30 września 1953 r.) w Zakładzie Podstaw Marksizmu-Leninizmu przy Katedrze Filozofii. Po uzyskaniu magisterium otrzymała przydział do pracy w Instytucie Fizjologii i Żywności Zwierząt PAN (20 września 1955 r. – 31 lipca 1956 r.). Później pracowała kolejno w Zakładzie Hodowli Roślin PAN (1 sierpnia 1956 r. – 31 grudnia 1956 r.) oraz Zakładzie Fizjologii Roślin PAN (1 stycznia 1957 r. – 30 września 1957 r.). Od 1 września 1958 r. pracowała w Ośrodku Dokumentacji Ewolucjonizmu przy Wydziale II PAN aż do 30 kwietnia 1969 r., kiedy placówka ta została zlikwidowana¹³. Tam też pod kierunkiem prof. Kazimierza Petruszewicza (1906–1982)¹⁴ rozpoczęła pracę nad rozprawą doktorską poświęconą ewolucji pojęcia doboru w praktyce rolniczej okresu przeddarwinowskiego. Wspomniane już wcześniej zamknięcie jednostki przeszkodziło jej w dokończeniu rozpoczętego doktoratu¹⁵. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że Zespół Ośrodka Dokumentacji Ewolucjonizmu¹⁶ prowadził badania związane z ogłoszonym na 1959 r. Konkursem Darwinowskim. Podjęty temat recepcji darwinizmu w Polsce został nagro-

13 AIHNPAN, kwestionariusz dotyczący okresów zatrudnienia.

14 Kazimierz Petruszewicz (1906–1982), biolog, członek rzeczywisty PAN, profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Autor wielu prac z zakresu biologii ogólnej, ekologii i ewolucjonizmu; propagator poglądów Trofima Łysenki, tzw. radzieckiego darwinizmu twórczego. *Kazimierz Petruszewicz*, pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Petruszewicz [dostęp 29.12.2024].

15 A. Trojanowska, *Profesor Wanda Grębecka (1932–2023) i jej związki z „Kwartalnikiem Historii Nauki i Techniki”*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2024, r. 69, nr 2, s. 171–176.

16 Do Zespołu Ośrodka Dokumentacji Ewolucjonizmu uhonorowanego Nagrodą Z. Modzelewskiego należeli: Teodozja Długocka, Wanda Grębecka, Irena Lipińska-Zubkiewicz, Lilia Niemczewska, Henryk Dominasow oraz Stefan Mirosław Janionow. *Wyniki konkursu na prace z dziejów myśli ewolucyjnej w Polsce*, „Kosmos” ser. A, 1960, r. 9, z. 1 (42), s. 102.

dzony specjalną Nagrodą im. Zygmunta Modzelewskiego¹⁷. Nagroda została przyznana 16 grudnia 1959 r. za zebranie i opracowanie podstawowych materiałów do dziejów recepcji darwinizmu w drugiej połowie XIX w. na terenie ówczesnego Królestwa Polskiego. W okresie pracy w Ośrodku Dokumentacji Ewolucjonizmu Wanda Grębecka w celu zdobycia kwalifikacji w dziedzinie nauk humanistycznych brała udział w seminariach Zespołu Historii Metodologii Przyrodznawstwa, prowadzonego przez prof. Władysława Krajewskiego (1919–2006)¹⁸ przy Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, gdzie prócz podnoszenia kwalifikacji i zdobywania potrzebnej wiedzy pracowała nad zagadnieniami praw nauki w teoriach ewolucyjnych. Ponadto w tym okresie brała czynny udział w pracach związanych z wydaniem wielotomowego tłumaczenia dzieł Darwina, jednak pomimo jej wielkiego zaangażowania nie zostało to odnotowane w wspomnianym wydawnictwie¹⁹.

Od 1 maja 1969 r. do 30 czerwca 1972 r. pracowała w dziale wydawniczym Instytutu Ekologii PAN. Od 1 lipca 1972 r. do 31 grudnia 1992 r. była zatrudniona w Zakładzie Historii Nauki PAN (obecnie Instytut Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów PAN), gdzie pełniła m.in. funkcję sekretarza Zespołu Historii Botaniki²⁰ i Zespołu Historii Nauk Leśnych. W 1976 r. została powołana na sekretarza Redakcji „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, którym była do 1 lipca 1981 r.²¹ Również to jej zostały powierzone prace związane z kompaktowym opracowaniem materiałów przygotowywanych do *Słownika Biologów Polskich* powstającego pod redakcją prof. Stanisława Feliksiaka (1906–1992)²².

W 1989 r. uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych za rozprawę pt. *Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim (1781–1840)*²³. Praca ta została opublikowana drukiem w zbiorowym opracowaniu *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju 1781–1840* w serii *Monografie z Dziejów Nauki i Techniki*²⁴. Promotorem był prof. dr hab. Leszek Kuźnicki

- 17 Nagroda im. Zygmunta Modzelewskiego została ustanowiona przez Prezydium PAN w ramach obchodów Roku Darwinowskiego, jej wysokość wynosiła 10 000 zł. Była ona nagrodą w Konkursie na prace badawcze z Dziejów Myśli Ewolucyjnej w Polsce. Informacja o nagrodzie: *Plenum Wydziału Nauk Biologicznych PAN w dniu 10 maja 1958 r.*, „Kosmos” ser. A, 1958, r. 7, z. 4 (33), s. 454–455. Zygmunt Modzelewski (1900–1954) był jednym z współtwórców PAN i sieci jej instytutów. Pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Historii Nauki PAN. Strona internetowa: *Zygmunt Modzelewski*, www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/zygmunt-modzelewski [dostęp 06.01.2025].
- 18 Władysław Krajewski (1919–2006) – profesor z zakresu filozofii nauki, filozofii przyrodznawstwa. Pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego. *Współcześni uczeni polscy, Słownik biograficzny*, t. 2, H–Ł, red. J. Kapuściak, Łódź 1999, s.v. *Władysław Krajewski*.
- 19 Wiadomości uzyskane od p. Bożenny Wójcik (15.05.2024 r.).
- 20 Zespół Historii Botaniki został powołany 7.11.1964 r. Przewodniczącą została prof. Ludmiła Karpowiczowa, kierowała Zespołem do 1973 r. W latach 1974–1985 przewodniczącym był prof. Henryk Bukowiecki, następnie prof. Alina Doroszevska (1985–1989). Wanda Grębecka pełniła tę funkcję od 28.09.1990 r. W. Grębecka, *Praca w Zakładzie Historii Nauk Przyrodniczych Zespół Historii Botaniki*, [w:] *Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności*, red. J. Schiller, L. Zasztowt, Warszawa 2004, s. 247–257.
- 21 AIHNPAN, życiorys sporządzony przez Wandę Grębecką.
- 22 Wiadomości uzyskane od prof. Alicji Zemanek (15.05.2024 r.). W wydawnictwie brak na ten temat informacji. Stanisław Feliksiak (1906–1992), profesor zoologii, dyrektor Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie, członek Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Był redaktorem *Słownika biologów polskich* (Warszawa 1987). Za koncepcję tej pracy otrzymał nagrodę Wydziału II PAN (Nauk Biologicznych). *Stanisław Feliksiak*, pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Feliksiak [dostęp 29.12.2024].
- 23 AIHNPAN, życiorys sporządzony przez Wandę Grębecką.
- 24 W. Grębecka, *Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim (1781–1840)*, [w:] *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju 1781–1842*, red. J. Babicz, W. Grębecka, Wrocław, Łódź 1988 (Monografie z dziejów nauki i techniki, t. 141), s. 115–225.

(1928–2023)²⁵. Należy wspomnieć, że ta praca poświęcona wileńskiemu środowisku przyrodniczemu przełomu XVIII i XIX w., pod redakcją Józefa Babiczca (1926–2005)²⁶ i Wandy Grębeckiej uznawana jest za jedną z ważniejszych prac zbiorowych dotyczących tej tematyki²⁷.

Wanda Grębecka była sekretarzem redakcji „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” przez dwie kadencje, pełniła również funkcję zastępcy redaktora naczelnego²⁸. W pracy zawodowej kilkakrotnie podejmowała działalność dydaktyczną. Na Uniwersytecie Łódzkim prowadziła ćwiczenia kursowe z podstaw marksizmu dla przyrodników, na Uniwersytecie Warszawskim (w semestrze letnim w 1966 r.) – wykłady kursowe z elementów ewolucjonizmu. W 1966–1973 prowadziła seminaria z ewolucjonizmu dla 5. roku biologii, a w latach 1967–1968 – wykłady z elementów ewolucjonizmu i historii biologii w ramach Studium Podyplomowego w Wojskowej Akademii Nauk Politycznych. W okresie 1963–1968 była członkiem Komisji programowej dla Techników Rolniczych przy Ministerstwie Rolnictwa – w wyniku tej współpracy napisała podręcznik z ewolucjonizmu dla klasy 5., i w sumie ukazało się 8 jego wydań (patrz: wykaz publikacji Wandy Grębeckiej, poniżej). Za to opracowanie Wanda Grębecka otrzymała nagrodę Sekretarza Wydziału II PAN²⁹.

W styczniu 1993 r. Wanda Grębecka przeszła na emeryturę, jednak w dalszym ciągu pracowała naukowo oraz organizacyjnie, m.in. prowadząc Sekcję Historii Nauk Przyrodniczych w Komitecie Historii Nauki PAN oraz w Zespole Historii Biologii (dawniej Botaniki) przy IHN PAN³⁰. W latach 1997–2009 pracowała jako wykładowca w Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusku, oddział w Ciechanowie na stanowisku profesora tej uczelni³¹. Prowadziła tam seminaria magisterskie z dydaktyki ekologii, historii ochrony przyrody oraz wykłady związane z tą tematyką, przygotowując przyszłych nauczycieli do wykonywanego zawodu³².

21 października 1999 r. Wanda Grębecka uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych³³. Rok wcześniej ogłosiła drukiem obszerną rozprawę *Wilno – Krzemieniec Botaniczna Szkoła Naukowa (1791–1841)*³⁴, niejako podsumowującą jej badania historyczno-botaniczne dotyczące omawianych terenów i pracujących tam przyrodników.

25 Kuźnicki L., *Wspomnienia i refleksje z lat 1965–1989*, [w:] *Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003*, s. 309–316. Leszek Kuźnicki (1928–2023), profesor biologii, zajmujący się protozoologią, ewolucjonizmem oraz biologią komórki. Autor hipotezy wczesnego powstania komórki eukariotycznej. Pracownik naukowy Zakładu Biologii Instytutu Nenckiego PAN. *Współcześni uczeni polscy*, t. 2, s.v. Leszek Kuźnicki.

26 Józef Babicz (1926–2005), profesor historii geografii i kartografii. Wieloletni prezes Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów. Był wieloletnim kierownikiem Zakładu Historii Nauk Przyrodniczych w Instytucie Historii Nauki PAN; W. Grębecka, D. Kozłowska, *Wspomnienie o prof. dr hab. Józefie Babiczu*, „Studia Łomżyńskie” 2005, t. 16, s. 345–350.

27 J. Zasztowt. *Kilka refleksji na temat badań wschodnich w Instytucie Historii Nauki PAN*, [w:] *Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003*, s. 409–416.

28 A. Trojanowska, *Profesor Wanda Grębecka*, s. 171–176.

29 AIHNPAN, życiorys sporządzony przez Wandę Grębecką.

30 Ibidem.

31 Jako profesor nadzwyczajny pracowała od 01.01.2003 r. do 22.11.2009 r. AIHNPAN, świadectwo pracy z Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Gieyszтора w Pułtusku.

32 Wiadomości uzyskane od syna prof. Wandy Grębeckiej – p. Leszka Grębeckiego (13.05.2024 r.); A. Śródka, *Sprawozdanie z działalności statutowej Instytutu Historii Nauki PAN w roku 2001*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2002, t. 47, nr 2, s. 216–217; T.M. Nowak, M. Dolecki, *Sprawozdanie z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 2008*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2009, t. 54, nr 2, s. 189.

33 AIHNPAN, akta osobowe W. Grębeckiej.

34 W. Grębecka, *Wilno – Krzemieniec Botaniczna Szkoła Naukowa (1791–1841)*, Warszawa 1998.

Od 1 marca 2000 r. została ponownie zatrudniona w Instytucie Historii Nauki PAN na okres do 31 grudnia 2002 r. 1 stycznia 2002 r. została kierownikiem Zakładu Historii Nauk Biologicznych i Farmacji. W tym czasie była również zatrudniona jako profesor w Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku, prowadząc wykłady do 2009 r.³⁵ W okresie od 1 listopada 2013 r. do 31 października 2015 r. była zatrudniona na stanowisku profesora nadzwyczajnego w Instytucie Historii Nauki PAN³⁶. Do ostatnich chwil była niezwykle aktywna w sferze zawodowej, prowadziła korespondencję i spotykała się z osobami o podobnych zainteresowaniach naukowych, również z dużo młodszymi. Autor niniejszego tekstu jako jeden z tej grupy miał możliwość i przyjemność spotkania oraz prowadzenia dyskusji z zakresu historii botaniki z Panią Wandą podczas każdego pobytu w Warszawie. W czasie naszych spotkań Pani Profesor zawsze życzliwie się do mnie odnosząc, mobilizowała do rozwijania zainteresowań i wytrwałej pracy oraz podejmowania nowych tematów. Często nawiązywała do dawniejszych przyrodników, każdorazowo podkreślając entuzjazm i zaangażowanie botaników przełomu XVIII i XIX w. w przyrodnicze poznanie kraju oraz wspominała własne badania i wyjazdy, szczególnie do Wilna, którego była ogromną miłośniczką. Przywołała również historię, jak to jej ojciec, jeszcze przed wojną, kupił dla niej na Kercelaku³⁷ *Przewodnik do oznaczania roślin*³⁸ autorstwa Józefa Rostafińskiego (1850–1928)³⁹, a ona z jego pomocą próbowała oznaczać rośliny, które wcześniej przносиła z łąk czy też lasu i uprawiała w przydomowym ogródku⁴⁰.

Profesor Wanda Grębecka była niezwykle oddana pracy, a w szczególności historii botaniki, która była jej szczególnie bliska. Do końca życia zajmowała się uprawą roślin, w ostatnich latach w mieszkaniu i na balkonie, wcześniej na grządce pod balkonem, tak jak w latach dzieciństwa w przydomowym ogródku. Prywatnie bardzo lubiła góry, szczególnie Beskidy, i w miarę możliwości uprawiała turystykę górską. Jej ulubionym miejscem w górach była Zawoja u podnóża Babiej Góry, gdzie mieścił się Dom Pracy Twórczej Polskiej Akademii Nauk. W nim często pracowała naukowo, jak również bardzo często zabierała tam dzieci, a w późniejszym czasie wnuki na wakacje⁴¹. Drugim miejscem, które szczególnie lubiła, był dom pracy twórczej MEN w Ustroniu (okolice Kalisza). Jedną z pasji była muzyka klasyczna, szczególnie lubiła Chopina.

35 Jako profesor nadzwyczajny pracowała od 01.01.2003 r. do 22.11.2009 r. AIHN PAN, świadectwo pracy z Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Gieysztora w Pułtusku.

36 AIHN PAN, świadectwo pracy.

37 Kercelak – nieistniejący plac w warszawskiej dzielnicy Wola i targowisko znajdujące się na placu w latach 1867–1947.

38 Przewodnik Rostafińskiego był w tym czasie wykorzystywany zarówno w szkołach podstawowych, średnich, jak i wyższych, istotnie uzupełniając lukę w brakującej literaturze do oznaczania roślin. Liczne jego wydania, jak i niedawno opublikowany reprint potwierdzają do dziś fenomen przewodnika Rostafińskiego. Książka osiągnęła rekordową „długość życia”, ponieważ okres wznowień wynosił łącznie 132 lata.

39 Józef Rostafiński (1850–1928), botanik, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek PAU, pionier polskiej florystyki. Od 1876 r. związał się z Uniwersytetem Jagiellońskim. W 1878 r. otrzymał stanowisko profesora nadzwyczajnego botaniki, a jednocześnie dyrektora Ogrodu Botanicznego (do 1901 r.). W 1882 r. został profesorem zwyczajnym. W latach 1884–1886 był dziekanem Wydziału Filozoficznego UJ. A. Zemanek, *Józef Rostafiński botanik i humanista*, Kraków 2000.

40 Prowadziła obserwacje, zapisując w dzienniku „co zostało posadzone, kiedy wyrosło, kiedy zakwitło, kiedy zaowocowało”. Niestety ten dziennik zaginął. Informacje na podstawie wywiadu z Wandą Grębecką z dnia 28 lutego 2020 r. Była to wypowiedź dla Archiwum historii mówionej Towarzystwa Przyjaciół Włoch – Archiwum rodzinne wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik.

41 Wiadomości uzyskane od wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik. (25.01.2024 r.)

Wanda Grębecka zmarła w wieku ponad 91 lat 5 grudnia 2023 r. w Warszawie, a została pochowana 19 grudnia na cmentarzu w Marysinie Wawerskim, gdzie pożegnała ją rodzina, grono przyjaciół i współpracowników oraz przedstawiciele różnych instytucji, z którymi miała liczne kontakty.

Była autorem i współautorem ponad 100 publikacji, obejmujących artykuły, sprawozdania, podręczniki szkolne oraz wydawnictwa monograficzne (zob. poniżej). Zainteresowania naukowe Wandy Grębeckiej koncentrowały się wokół czterech głównych kierunków. Pierwszy z nich to fizjologia roślin, którą była niezwykle zainteresowana i z której napisała pracę magisterską (praca nie została opublikowana). Był to kierunek zainteresowań niespełniony – ze względu na problemy zdrowotne związane z zapaleniem stawów przebytych podczas wojny musiała z niego z wielkim żalem zrezygnować. Praca związana z prowadzeniem badań w zakresie fizjologii roślin wymagała znacznego wysiłku fizycznego i licznych prac terenowych, przy których w czasie niesprzyjającej pogody musieli ją zastępować koledzy, a ona, będąc osobą bardzo ambitną, doszła do wniosku, że nie może opierać swojej przyszłej pracy na ciągłej pomocy innych osób. Dlatego postanowiła zmienić specjalizację⁴². Drugi to darwinizm i ewolucjonizm, którymi zajmowała się na początkowym etapie działalności (18 prac). W tym nurcie zainteresowań przygotowała podręcznik ewolucjonizmu dla techników rolniczych, który był kilkakrotnie wznawiany (8 wydań). Trzeci kierunek to historia nauk przyrodniczych (65 prac), w tym szczególnie miejsce zajmowała historia botaniki rejonu Wilna i Krzemieńca, a także biografie przyrodników tam działających. Warto również w tym miejscu zwrócić uwagę na dwa życiorysy: Willibalda Bessera i Antoniego Andrzejewskiego opublikowane w 2004 r. w książce pt. *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, które stanowią niezwykle rzetelne kompendium wiedzy o tych dwóch zasłużonych przyrodnikach⁴³. Czwarty kierunek działalności Wandy Grębeckiej skupiony był wokół idei ochrony przyrody pogranicza polsko-słowackiego (5 prac), którą zaczęła realizować już pod koniec swojej aktywności zawodowej. Z kolei uzupełnieniem zainteresowań naukowych z szeroko pojętej historii nauki były sprawozdania z posiedzeń naukowych oraz recenzje artykułów i książek (w sumie około 40).

Wykaz publikacji Wandy Grębeckiej

Grębecka W., Straszewicz A., „Problemy” 1959, nr 12, s. 908–910.

Grębecka W., *Pierwsza informacja o teorii Darwina w prasie Królestwa Polskiego*, „Kosmos” ser. A, 1960, t. 9, nr 6, s. 601–602.

Grębecka W., *Evolution nr 1* [recenzja], „Kosmos” ser. A, 1960, t. 9, nr 6, s. 612–615.

Długokęcka T., Dominas H., **Grębecka W.**, Janion S.M., Lipińska-Zubkiewicz I., Niemczewska L., *Recepcja darwinizmu w drugiej połowie XIX wieku w Królestwie Polskim*, „Studia i Materiały z dziejów Nauki Polskiej” ser. B, 1961, z. 5, s. 127–149.

42 Wiadomości uzyskane od p. Bożenny Wójcik (15.05.2024 r.) oraz syna prof. Wandy Grębeckiej – p. Leszka Grębeckiego (13.05.2024 r.).

43 W. Grębecka, *Willibald Besser (1784–1842)*, [w:] *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, red. S. Makowski, Warszawa 2004, s. 404–411; eadem, *Andrzejewski A. (1785–1868)*, [w:] *Krzemieniec*, s. 412–421.

- Grębecka W., Straszewicz A., *O walce kościoła z darwinizmem*, „Wolne studium pedagogiczne Towarzystwa Szkoły Świeckiej w Warszawie” 1961, s. 84 (non videtur)⁴⁴.
- Grębecka W., *Materiały do recepcji darwinizmu na łamach prasy rolniczej*, [w:] *Materiały do dziejów myśli ewolucyjnej w Polsce*, red. K. Petruszewicz, A. Straszewicz, Warszawa 1963, s. 185–287.
- Grębecka W., *Razwítie teorii ewolucji, pieriewod s pol'skogo R. M. Łozowskoj, S. Skowron*, Warszawa 1965. *Polskoje Gosudarstwiennoje Medicinskoje Izd.*, s. 314 [recenzja] (non videtur)⁴⁵.
- Grębecka W., Straszewicz A., *O historii biologii*, „Problemy” 1965, nr 8, s. 477–480.
- Grębecka W., Straszewicz A., *Nowa książka o gatunku* [recenzja], „Kosmos” ser. A, 1966, r. 15, nr 3, s. 283–290.
- Grębecka W., Straszewicz A., *XI Międzynarodowy Kongres Historii Nauki*, „Kosmos” ser. A, r. 15, 1966, nr 3, s. 324–333.
- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1966, ss. 160.
- Grębecka W., Petruszewicz K., *Osiągnięcia i plany w zakresie badań i upowszechniania historii ewolucjonizmu*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1967, t. 12, nr 4, s. 765–768.
- Grębecka W., Serafińska J., *Anna Straszewicz 1920–1967*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1967, t. 12, nr 4, s. 809–811.
- Grębecka W., *Darwinizm i sel'skoe hozajstvo. Primer vzaimosvazi meždú naukoj i praktikoj*, [w:] *Actes du Xle Congres International D'Histoire des Sciences*, red. B. Suchodolski, t. 5, Wrocław, Varsovie, Cracovie 1968, s. 369–374.
- Grębecka W., Bednarczyk A., Długokęcka T., *The Concept of Law in the Theory of Evolution*, [w:] *Études d'histoire de la sciences et la technique*, red. B. Suchodolski, Wrocław, Warszawa, Kraków 1968, s. 148–153.
- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1970 (wyd. 2), ss. 186.
- Grębecka W., Petruszewicz K., *Zasady nauki o ewolucji* [recenzja], „Kosmos” ser. A, 1970, r. 19, z. 6, s. 601–604.
- Grębecka W., Serafińska J., *Pracownicy naukowci i instytucje. Directory of Polish Ecologist. Scientific Workers and Institutions*, Warszawa 1971, ss. 116.
- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1972 (wyd. 3), ss. 186.
- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1974 (wyd. 4), ss. 186.
- Grębecka W., *Nauki przyrodnicze w połowie XIX w.*, [w:] *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*, red. W. Grębecka, Warszawa 1974, s. 39–61.
- Grębecka W., *Zebrańie zespołu historii zoologii*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1974, t. 19, nr 3, s. 618.
- Grębecka W., *Zygmunt Gloger – badacz przeszłości ziemi ojczystej (Sesja w Łomży, 25–26 V 1974)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1974, t. 19, nr 4, s. 779–780.
- Grębecka W., *Posiedzenie Zespołu Historii Botaniki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1975, t. 20, nr 1, s. 153–154.

44 AIHN PAN, życiorys sporządzony przez Wandę Grębecką.

45 Ibidem.

- Grębecka W., *Posiedzenie Zespołu Historii Nauk Leśnych*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1975, t. 20, nr 1, s. 154.
- Grębecka W., „*Johann Wolfgang Goethe. Problemy metodologiczne teorii typu morfologicznego*”, Andrzej Bednarczyk, Wrocław 1973 [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, 1975, t. 20, nr 2, s. 369–372.
- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1976 (wyd. 5), ss. 186.
- Grębecka W., *Zebranie zespołu Historii Botaniki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1976, t. 21, nr 2, s. 377.
- Grębecka W., *Nowoczesna koncepcja dziejów biologii* [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1976, t. 21, nr 2, s. 337–342.
- Grębecka W., *Zebranie Zespołu Historii Botaniki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1976, t. 21, nr 2, s. 377.
- Grębecka W., *Zebranie Zespołu Historii Nauk Leśnych*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1976, t. 21, nr 3, s. 598.
- Grębecka W., *Sesja naukowa w stulecie Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1976, t. 21, nr 3, s. 611–613.
- Grębecka W., *Historia botaniki na XLIII zjeździe Polskiego Towarzystwa Botanicznego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1976, t. 21, nr 3, s. 613–614.
- Ergetowski R., **Grębecka W.**, „*Z dziejów nauki polskiej. Księga pamiątkowa Towarzystwa Naukowego w Toruniu (1875–1975)*”, pod red. Artura Hutnikiewicza, Leszka Janiszewskiego, Warszawa 1975 [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1976, t. 21, nr 4, s. 765–771.
- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1977 (wyd. 6), ss. 186.
- Bukowiecki H., **Grębecka W.**, *Zebranie Zespołu Historii Botaniki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, t. 22, nr 3, s. 682–683.
- Grębecka W., *Istorija biologii. S naczała XX wieka do naszych dniej, II. Ja. Blacher, Moskwa 1975* [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, t. 22, nr 1, s. 156–158.
- Grębecka W., *Z dziejów poznania zasobów roślinnych w Polsce. Próba ujęcia tematu*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, t. 22, nr 2, s. 341–348.
- Grębecka W., *Posiedzenie zespołu historii nauk leśnych*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, t. 22, nr 3, s. 683–684.
- Grębecka W., *Natury ziół rozmaitych przedstawienia (Wystawa starej książki botanicznej w Bibliotece Narodowej)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977, t. 22, nr 3, s. 686–689.
- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1978 (wyd. 7), ss. 186.
- Grębecka W., *Zebranie Zespołu Historii Botaniki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1978, t. 23, nr 1, s. 240–241.
- Grębecka W.**, Szymborski K., *Pamięci Armina Teskego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1978, t. 23, nr 1, s. 251–254.
- Grębecka W., *Niektóre ogólne problemy biologiczne w polskiej literaturze przyrodniczej XVIII w. [Na marginesie książki H. Sandra Historia Naturalna Ekonomiczna Rolnicza]*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1978, t. 23, nr 3–4, s. 637–653.

- Grębecka W., *Ewolucjonizm. Podręcznik dla Techników Rolniczych*, Warszawa 1979 (wyd. 8), ss. 186.
- Grębecka W., *Sesja poświęcona pamięci Włodzimierza Hubickiego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1979, t. 24, nr 2, s. 487–488.
- Grębecka W., *Zebranie Zespołu Historii Botaniki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1979, t. 24, nr 2, s. 470.
- Grębecka W., *L'Enseignement de la botanique à L'Université de Vilna (1781–1830)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1979, t. 24, nr 3, s. 595–616.
- Drewnowski J., **Grębecka W.**, *Posiedzenia Zakładu Historii Nauk Społecznych*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1979, t. 24, nr 4, s. 859–860.
- Grębecka W., *Jan Wolfgang – organizator zespołowych badań szaty roślinnej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1980, t. 25, nr 1, s. 27–46.
- Grębecka W., *Powstanie archiwum Polskiego Towarzystwa Botanicznego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1980, t. 25, nr 3, s. 661–662.
- Grębecka W., *Inauguracyjne zebranie Zespołu Historii Nauk Przyrodniczych*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1980, t. 25, nr 3, s. 658–659.
- Grębecka W., *The History of Evolutionism as an Integral Part of the Teaching of the Science of Evolution*, „Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum” 1981, nr specjalny 11, s. 383–400.
- Grębecka W., *Nauki biologiczne na łamach „Dziennika Wileńskiego”. Zarys problematyki*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1981, t. 26, nr 1, s. 87–109.
- Grębecka W., *Polskie tradycje ochrony środowiska naturalnego, Sesja naukowa w Ciechanowcu i Łomży, wrzesień 1980*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1981, t. 26, nr 2, s. 477–481.
- Grębecka W., *L'influence de la réception des recherches d'Alexander von Humboldt sur les commencements de la pensée biogéographique*, „Acta historiae rerum naturalium necnon technicarum” 1982, nr specjalny 13, s. 175–184.
- Grębecka W., *Dějiny přírodních věd v datech. Chronologický přehled, Jaroslav Folta, Luboš Nový, Praha 1979* [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1982, t. 27, nr 1, s. 199–202.
- Grębecka W., *„The Young Darwin and His Cultural Circle. A Study of Influences which Helped the Shape the Language and Logic of the First Drafts of the Theory of Natural Selection”, Edward Manier, Dordrecht–Boston 1978* [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1983, t. 28, nr 1, s. 213–215.
- Grębecka W., *Sesja naukowa poświęcona setnej rocznicy śmierci Karola Darwina*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1983, t. 28, nr 1, s. 251.
- Grębecka W., *Z dziejów nauczania botaniki na wszechnicy wileńskiej (1781–1831)*, „Wiadomości Botaniczne” 1983, t. 27, nr 1, s. 45–56.
- Grębecka W., *Źródła teorii doboru w darwinizmie. Miejsce i rola wiedzy rolniczej w teorii Darwina*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1983, t. 28, nr 1, s. 79–103.
- Grębecka W., *Kształtowanie się naukowego programu pogranicznych parków narodowych w Karpatach*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1985, t. 30, nr 3–4, s. 643–670.
- Grębecka W.**, **Wójcik Z.**, *Rozwój nauk botanicznych a podstawy naukowe ochrony przyrody w pierwszej połowie XX wieku*, [w:] *Studia z dziejów ochrony przyrody w Polsce*, red. J. Babicz, W. Grębecka, Z. Wójcik, Wrocław, Łódź 1985, s. 77–105.

- Grębecka W., *Prace Józefa Rostafińskiego na tle tradycji historii botaniki w Polsce*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1986, t. 31, nr 2, s. 491–504.
- Grębecka W., *Sekcja naukowa poświęcona 200-leciu urodzin wybitnych botaników Wilibalda Bessera (1784–1842) i Antoniego Andrzejewskiego (1785–1868)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1986, r. 31, nr 2, s. 602–604.
- Grębecka W., *Zebranie poświęcone 200-leciu ukazania się podręcznika Krzysztofa Kluka Botanika dla Szkół Narodowych*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1986, t. 31, nr 2, s. 608–614.
- Grębecka W., *Powstanie Sekcji Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1986, t. 31, nr 2, s. 618.
- Furmanowa M., Grębecka W., Henryk Bukowiecki (1903–1986), „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1987, r. 32, nr 3–4, s. 771–776.
- Grembecka V., *V krugu umstvennogo vliâniâ Â.Ë. Purkine: pervââ pol’skaâ istoriâ botaniki, napisannaâ Vojcehom Adamskim*, [w:] 1987. *Jan Evangelista Purkyně in Science and Culture. Scientific conference, Prague, August 26–30, 1988*, red. J. Purš, Prague 1988, t. 1, s. 315–322.
- Grębecka W., *Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim (1781–1840)*, [w:] *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju 1781–1842*, red. J. Babicz, W. Grębecka, Wrocław, Łódź 1988 (Monografie z dziejów nauki i techniki”, t. 141), s. 115–225 (rozprawa doktorska).
- Grębecka W., *Vytvářeni vědeckého programu pohraničních národních parku v Karpatech*, [w:] *K dějinám československo-polských styků* *Prace z dějin přírodních věd*, t. 25, Praha 1989, s. 143–173.
- Grębecka W., *Koncepcja ochrony Tatr w świetle popularnych czasopism „Krasa Slovenska” i „Wierchy”, 1920–1937*, [w:] *Z dziejów polsko-czeskich i polsko-słowackich kontaktów naukowych*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, J. Janko, Warszawa 1990, s. 96–124.
- Grębecka W., *Poglądy Adama Wodziczki na tle nauki o ochronie przyrody czasów międzywojennych*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1991, t. 36, nr 2, s. 67–78.
- Grębecka W., *Witold Włodzimierz Głowacki, Wykłady farmacji Jędrzeja Śniadeckiego w Wilnie (1797–1804)*, wyd. IHNOiT PAN, Warszawa 1991, 80 ss., ilustr. [recenzja], „Przegląd Wschodni” 1991, t. 1, nr 3, s. 665–667.
- Grębecka W., *Dolina Narwi w botanicznej literaturze naukowej przełomu XVIII i XIX w.*, [w:] *Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi*, red. H. Białobrzeski, Łomża 1992, s. 27–38.
- Grębecka W., *Ankieta fizjograficzna jako forma organizacji badań*, [w:] 49 *Zjazd Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Kielce 1–5.09.1992*, red. S. Cieśliński, Kielce 1992, s. 160.
- Grębecka W., *Historia Naturalna w Liceum Krzemienieckim (1805–1832)*, „Analecta” 1992, t. 1, z. 1, s. 139–189.
- Grębecka W., *The Vilna School of Botany (1781–1832)*, [w:] *Studies on the History of Botanical Garden and Arboreta in Poland*, red. A. Zemanek, B. Zemanek, Kraków 1993 (Polish Botanical Studies Guidebook Series, t. 9), s. 59–76.
- Grębecka W., *Stanisław Bonifacy Jundziłł – Wybitny uczonec Polskiego Oświecenia (1761–1847)*, [w:] *Wkład Pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, red. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa, Kraków 1993, s. 239–261.
- Grębecka W., *Ankieta fizjograficzna jako forma organizacji badań*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1993, t. 38, nr 1, s. 93–105.

- Grębecka W., *Sprawozdanie z sesji naukowej Historia polskiej faunistyki, Warszawa 25 listopada 1993 r.*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1994, t. 39, nr 3–4, s. 189.
- Grębecka W., *Sesja Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN poświęcona historii zoologii w Polsce*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1994, t. 39, nr 3–4, s. 189–191.
- Grębecka W., *Ogród Botaniczny w Szczuczynie imienia wybitnego uczonego ks. Stanisława Bonifacego Jundziłła*, Warszawa, Kraków 1994, ss. 16, 5 rycin.
- Grębecka W., *Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie i Jego Twórca, Gabriel Brzęk, Lublin 1994* [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1995, t. 40, nr 2, s. 188–192.
- Grębecka W., *Ekologia człowieka – historia i współczesność*, pod red. Barbary Kuźnickiej, Warszawa 1995 [recenzja], „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1995, t. 40, nr 3, s. 208–217.
- Grębecka W., *Księgozbiór Franciszka Scheidta (The Book Collection of Franciszek Scheidt)*, [w:] *Materiały konferencji i sympozjów 50 Zjazdu PTB*, red. Z Mirek, J.J. Wójcicki, Kraków 1995, s. 127.
- Grębecka W., *Przyczynek do recepcji Zielnika Szymona Syreniusza. Wileński rękopis Jerzego Pabrzeża z 1814 r.*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1996, t. 41, nr 3–4, s. 207–216.
- Grębecka W., *130-lecie Komisji Fizjograficznej AU*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1996, t. 41, nr 2, s. 196–197.
- Grębecka W., *Stanisław Bonifacy Jundziłł, científico ilustre el Siglo de las Luces polaco (1761–1847)*, [w:] *La contribucion de los Padres Escolapios a la ciencia y la cultura polacas en los siglos XVII–XIX*, „Analecta Calasanctiana” 1996, numer specjalny, s. 110–117.
- Grębecka W., *Recepcja Zielnika Syreniusza na Żmudzi – Rękopis Jerzego Pabrzeża z 1814 r.*, „Wiadomości Botaniczne” 1997, t. 41, nr 2, s. 72–74.
- Grębecka W., *Wilno – Krzemieniec Botaniczna Szkoła Naukowa (1791–1841)*, Warszawa 1998, ss. 288.
- Grębecka W., *Obraz przyrody Polesia w powieściach Marii Rodziewiczówny*, „Analecta” 1999, t. 8, z 2, s. 115–126.
- Grębecka W., *Dzieło Krzysztofa Kluka na tle rozwoju botaniki. Cz. I. Współczesny punkt widzenia*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2000, t. 45, nr 3–4, s. 161–172.
- Grębecka W., *Marianna North wybitna malarka świata roślin*, [w:] *Pod patronatem Hygiei. Udział kobiet w rozwoju nauk przyrodniczych*, red. I. Arabas, Warszawa 2000, s. 115–123.
- Grębecka W., *Historia roślin – przekład czy dzieło własne Jakuba Wagi?*, [w:] *Jakub Waga – pedagog i uczoney*, red. W. Grębecka, Łomża 2001, s. 57–73.
- Grębecka W., *Stanisław Bonifacy Jundziłł (1761–1847)*, Warszawa, Lida 2003, s. 15–42.
- Grębecka W., *Wkład profesora Jakuba Mowszowicza w historiografię botaniki kresów wschodnich II Rzeczypospolitej*, [w:] *Aktualne kierunki i perspektywy badań w geobotanice na progu trzeciego tysiąclecia. Wkład Profesora Jakuba Mowszowicza w powstanie i rozwój łódzkiej szkoły geobotanicznej*, red. K. Czyżewska, J. Hereźniak, Łódź 2003, s. 65–73.
- Grębecka W., *Księgozbiór Franciszka Scheidta (1759–1807)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2003, t. 48, nr 3–4, s. 79–93.
- Grębecka W., *Willibald Besser (1784–1842)*, [w:] *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, red. S. Makowski, Warszawa 2004, s. 404–411.

- Grębecka W., *Antoni Andrzejowski (1785–1868)*, [w:] *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, red. S. Makowski, Warszawa 2004, s. 412–421.
- Grambecka V., *Batanik Vâlikaga Knâstva. Stanisław Banifacy Ūndzil (Dunin-Ūndzil, 1761–1847)*, „Naša slova” 21.01.2004, nr 3 (638), s. 6–7, 28.01.2004, nr 4 (639), s. 6–7, 4.02.2004, nr 5 (640), s. 6–7.
- Grębecka W., *Praca w Zakładzie Historii Nauk Przyrodniczych Zespół Historii Botaniki* [w:] *Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności*, red. J. Schiller, L. Zasztowt, Warszawa 2004, s. 247–257.
- Grębecka W., *Botany in Krzemieniec: People, Teaching, Research Work*, „Organon” 2005, t. 34, s. 51–71.
- Grębecka W.**, Kozłowska D., *Wspomnienie o prof. dr hab Józefie Babiczu*, „Studia Łomżyńskie” 2005, t. 16, s. 345–350.
- Grębecka W., *Problem ochrony rodzimego krajobrazu a tożsamość narodowa*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2010, t. 55, nr 3–4, s. 249–266.
- Grębecka W.**, Wysokińska B., *Wkład polskich przyrodników w kształtowanie się idei pogranicznych Parków Narodowych (w 80 rocznicę utworzenia Parku Narodowego w Pieninach)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2012, t. 57, nr 2, s. 97–109.
- Grębecka W., *Poglądy dydaktyczne J. E. Giliberta*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2015, t. 60, nr 1, s. 133–150.
- Grębecka W., *Andrzejowski Antoni*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 51–53.
- Grębecka W., *Bassalik Kazimierz Marian Antoni*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 104–105.
- Grębecka W., *Besser Wilibald Suibert Joseph Gottlieb*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 124–125.
- Grębecka W., *Chtapowski Dezydery Adam*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 245–246.
- Grębecka W., *Czubiński Zygmunt*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 304–305.
- Grębecka W., *Andrzejowski Antoni*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 51–53.
- Grębecka W., *Dzierżoń (Dzierżon) Jan*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 372–374.
- Grębecka W., *Forster Jerzy (Georg) Adam*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 419–420.
- Grębecka W., *Gilibert Jan Emanuel (Jean Emmanuel)*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 1, A–G, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 450–452.
- Grębecka W., *Helwing Jerzy Andrzej (Georg Andreas)*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 2, H–Ł, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 29.
- Grębecka W., *Jastrzębowski Wojciech Bogumił*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 2, H–Ł, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 115–117.
- Grębecka W., *Jundziłł Stanisław Bonifacy*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 2, H–Ł, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 142–144.

- Grębecka W., *Krzemieniewska Helena Józefa*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 2, H–L, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 325–326.
- Grębecka W., *Nowak Julian Ignacy*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 3, M–R, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 201–202.
- Grębecka W., *Paczoski Józef Konrad*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 3, M–R, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 252–253.
- Grębecka W., *Prażmowski Adam*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 3, M–R, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 354–355.
- Grębecka W., *Skupiński Franciszek Ksawery*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 4, S–Ż, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 72–73.
- Grębecka W., *Sokołowski Stanisław Piotr*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 4, S–Ż, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 103–104.
- Grębecka W., *Waga Jakub Ignacy*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 4, S–Ż, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 341–342.
- Grębecka W., *Wodziczko Adam*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę*, t. 4, S–Ż, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, s. 405–406.

W maszynopisie zachował się artykuł Wandy Grębeckiej *Korespondencja Antoniego Andrzejowskiego z Janem Fryderykiem Wolfgangiem, lata 1821–1830*. Jest on wydany w niniejszym numerze „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Historii Nauki PAN im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów w Warszawie [AIHN PAN], życiorys sporządzony przez Wandę Grębecką, kwestionariusz dotyczący okresów zatrudnienia, świadectwo pracy z Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Gieysztor w Pułtusk, akta osobowe W. Grębeckiej, świadectwo pracy (materiały bez sygnatur).

Archiwum rodzinne wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik.

Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego [AUW], sygn. WBNZ 26925.

Źródła wywołane

Wiadomości uzyskane od p. Bożenny Wójcik (15.05.2024 r.).

Wiadomości uzyskane od prof. Alicji Zemanek (15.05.2024 r.).

Wiadomości uzyskane od syna prof. Wandy Grębeckiej – p. Leszka Grębeckiego (13.05.2024 r.).

Wiadomości uzyskane od wnuczki prof. Wandy Grębeckiej – p. Ewy Łukasik (25.01.2024 r.).

Wywiad z Wandą Grębecką z 28.02.2020 r. (wypowiedź dla Archiwum historii mówionej Towarzystwa Przyjaciół Włoch).

Literatura przedmiotu

- Grębecka W., Andrzejowski A. (1785–1868), [w:] *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, red. S. Makowski, Warszawa 2004, s. 412–421.
- Grębecka W., *Badania szaty roślinnej prowadzone w ośrodku wileńskim i krzemienieckim (1781–1840)*, [w:] *Wkład wileńskiego ośrodka naukowego w przyrodnicze poznanie kraju 1781–1842*, red. J. Babicz, W. Grębecka, Wrocław, Łódź 1988 (Monografie z dziejów nauki i techniki, t. 141), s. 115–225.
- Grębecka W., *Willibald Besser (1784–1842)*, [w:] *Krzemieniec: Ateny Juliusza Słowackiego*, red. S. Makowski, Warszawa 2004, s. 404–411.
- Grębecka W., *Wilno – Krzemieniec Botaniczna Szkoła Naukowa (1791–1841)*, Warszawa 1998.
- Grębecka W., *Praca w Zakładzie Historii Nauk Przyrodniczych Zespół Historii Botaniki*, [w:] *Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności*, red. J. Schiller, L. Zasztowt, Warszawa 2004, s. 247–257.
- Grębecka W., Kozłowska D., *Wspomnienie o prof. dr hab Józefie Babiczu*, „*Studia Łomżyńskie*” 2005, t. 16, s. 345–350.
- Kita J., Pytlas S., *W służbie nauki. Profesorowie Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945–2004*, Łódź 2005.
- Kolbuszewska J., *Kobiety na naukowym Olimpie? Łódzkie adeptki Klio w latach 1945–1989*, Łódź 2021, DOI 10.18778/8220-673-9.
- Kuźnicki L., *Wspomnienia i refleksje z lat 1965–1989*, [w:] *Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności*, red. J. Schiller, L. Zasztowt, Warszawa 2004, s. 309–316.
- Nowak T.M., Dolecki M., *Sprawozdanie z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 2008*, „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” 2009, t. 54, nr 2, s. 189.
- Plenum Wydziału Nauk Biologicznych PAN w dniu 10 maja 1958 r.* „*Kosmos*” ser. A, 1958, r. 7, z. 4 (33), s. 454–455.
- Puś W., *Zarys historii Uniwersytetu Łódzkiego 1945–2015*, Łódź 2015, DOI 10.18778/7969-568-3.
- Strebyko P., *Profesor dr Kazimierz Bassalik (12.06.1879–27.06.1960)*, „*Acta Societatis Botanicorum Poloniae*” 1961, t. 30, nr 1, s. 5–13.
- Śródka A., *Sprawozdanie z działalności statutowej Instytutu Historii Nauki PAN w roku 2001*, „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” 2002, t. 47, nr 2, s. 216–217
- Trojanowska A., *Profesor Wanda Grębecka (1932–2023) i jej związki z „Kwartalnikiem Historii Nauki i Techniki”*, „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” 2024, t. 69, nr 2, s. 171–176, DOI 10.4467/0023589XKHNT.24.020.19825.
- Wyniki konkursu na prace z dziejów myśli ewolucyjnej w Polsce*, „*Kosmos*” ser. A, 1960, r. 9, z. 1 (42), s. 102.
- Współcześni uczeni polscy, Słownik biograficzny*, t. 1–2, red. J. Kapuścik, Łódź 1998–1999.
- Zasztowt J., *Kilka refleksji na temat badań wschodnich w Instytucie Historii Nauki PAN*, [w:] *Instytut Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w latach 1953–2003. Księga jubileuszowa z okazji pięćdziesięciolecia działalności*, red. J. Schiller, L. Zasztowt, Warszawa 2004, s. 409–416.

Zemanek A., *Józef Rostafiński botanik i humanista*, Kraków 2000.

Zemanek A., Köhler P., *Jakub Mowszowicz (1901–1983)*, [w:] *Dzieje Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)*, t. 2, red. A. Supruniuk, J. Szudy, Toruń 2020, s. 255–258.

Strony internetowe

Gryzelda Missalowa, pl.wikipedia.org/wiki/Gryzelda_Missalowa [dostęp 16.02.2025].

Kazimierz Petruszewicz, pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Petrusewicz [dostęp 29.12.2024].

Stanisław Feliksiak, pl.wikipedia.org/wiki/Stanisław_Feliksiak [dostęp 29.12.2024].

Zygmunt Modzelewski, www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/zygmunt-modzelewski [dostęp 06.01.2025].

Podziękowania

Autor pragnie serdecznie podziękować wszystkim osobom, które podzieliły się wspomnieniami oraz udostępniły materiały wykorzystane w tym krótkim życiorysie prof. Wandy Grębeckiej. Szczególnie słowa wdzięczności kieruję do P. Leszka Grębeckiego oraz P. Ewy Łukasik, P. Bożenny Wójcik, Państwa prof. Alicji i Bogdana Zemanków, P. prof. Anny Trojanowskiej, P. prof. Cezarego Domańskiego oraz P. Barbary Reszkowskiej. Dzięki ich pomocy powstało to wspomnienie.

dr inż. **Krzysztof Kapala**, absolwent Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie (2011 r.), Inspektor Ogrodu Botanicznego UJ (od 2020 r.). Redaktor *Index Seminum* – katalogu nasion przeznaczonego do wymiany z innymi ogrodami botanicznymi. Od 2022 r. pełni funkcję przewodniczącego Sekcji Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Interesuje się historią botaniki, m.in. starą książką botaniczną oraz biografiami botaników. Współpracownik Muzeum Ogrodu Botanicznego UJ.
e-mail: krzysztof.kapala@uj.edu.pl

Data zgłoszenia artykułu: 14 lipca 2024

Data przyjęcia do druku: 16 lutego 2025